

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

В. Б. Дацюк

Особливості законодавчого процесу регулювання життя в державі значною мірою залежать від динаміки розвитку суспільних відносин, що позначається на особливостях кримінально-правового захисту відповідної сфери відносин. У країнах, де історія корпоративних відносин налічує по кілька століть, вже напрацьовані певні методи зменшення криміногенних ризиків цієї сфери відносин. Натомість в Україні корпоративний сектор економіки виник лише в 90-х роках минулого століття не традиційним шляхом (об'єднання капіталів приватних господарюючих суб'єктів, як це історично відбувалося у більшості країн Європи), а в результаті масштабної, подекуди поспішної приватизації державного та комунального майна, коли як суспільство, так і законодавство ще не були готовими до таких кардинальних перетворень.

Відтак перші десять років з моменту проголошення незалежності України стали періодом закладення основ кримінально-правового забезпечення протидії новим видам, способам і технологіям злочинних проявів у сфері економіки (у тому числі у сфері корпоративних відносин). Чинний на той час КК УРСР 1960 р. був доповнений низкою нових норм: порушення порядку зайняття підприємницькою діяльністю (ст. 148-3), фіктивне підприємництво (ст. 148-4), шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 148-5), незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (ст. 148-6), розголошення комерційної таємниці (ст. 148-7), порушення порядку випуску (емісії) цінних паперів (ст. 148-8), протидія законній підприємницькій діяльності (ст. 155-8), приховування банкрутства

(ст. 156-2), фіктивне банкрутство (ст. 156-3), доведення до банкрутства (ст. 156-4) тощо.

У зв'язку з прийняттям та набуттям чинності КК України 2001 року, розпочався сучасний період розвитку кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин. Первинна редакція нового КК в рамках удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності (розділ VII КК) суттєво розширила коло корпоративних відносин, поставлених під кримінально-правову охорону. Так, кримінально караними стали злочинні діяння, що вчиняються у процесі роздержавлення, приватизації та корпоратизації майна (ст. 233, 234, 235). Відносини, пов'язані з обігом корпоративних цінних паперів, були поставлені під охорону не однієї норми, а комплексу норм (ч. 2 ст. 202, ст. 223, 224). Перелік злочинів у сфері банкрутства було розширено шляхом криміналізації незаконних дій у разі банкрутства (ст. 221).

З моменту набуття чинності новим КК і до сьогодні до нього неодноразово вносилися зміни, які суттєво вплинули на сучасний стан кримінально-правової охорони корпоративних відносин. Серед перших змін до нового КК у досліджуваному контексті слід назвати запровадження кримінальної відповідальності за маніпулювання на фондовому ринку (ст. 222-1), незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 232-1), приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232-2). Поява цих норм КК була зумовлена низкою об'єктивних причин, серед яких необхідність імплементації у вітчизняне законодавство вимог Конвенції Ради Європи "Про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму" (Варшавська конвенція) від 16.05.2005. Однак при цьому вітчизняний законодавець допустив суттєву помилку, унаслідок якої було створено зайву конкуренцію кримінально-правових норм (ст. 222-1 та 232-1 КК). Справа в тому, що диспозиція ст. 222-1 КК має

бланкетний характер і вказує, що ознаки маніпулювання на фондовій біржі встановлюються відповідно до Закону України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”, який одним із видів маніпулювання на фондовому ринку визнає незаконне використання інсайдерської інформації (п. 2 ч. 2 ст. 10-1 Закону).

15 листопада 2011 року Верховна Рада України окремим спеціальним законом внесла зміни до КК щодо гуманізації кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності, у результаті чого з тексту КК було виключено 16 статей, у тому числі: порушення порядку зайняття господарською або банківською діяльністю (ст. 202), фіктивне банкрутство (ст. 218), приховування стійкої неплатоспроможності (ст. 220), незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221), розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску (ст. 223), незаконні дії щодо приватизаційних цінних паперів (ст. 234), недотримання особою обов’язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання (ст. 235). Із декриміналізацією перелічених діянь важко погодитися, адже практика свідчить, що вони не втратили своєї суспільної небезпечності, надалі є поширеними та провокують подальше відтворення криміногенного потенціалу сфери корпоративних відносин (використовуються у шахрайських схемах фінансових посередників на ринку корпоративних прав та капіталів, у рейдерських схемах тощо).

Пізніше так званим “антирейдерським” законом від 10 жовтня 2013 року КК було доповнено статтею 205-1 (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців) та статтею 206-2 (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації). Однак з огляду на те, що рейдерські захоплення в Україні нерідко відбуваються на підставі певного рішення суду, дії рейдерів на момент захоплення

трактуються як правомірні, оскільки попередньо легалізовані судом. Тому поява статті 206-2 КК України не має реального впливу на захист від злочинних дій відносно бізнесу. Запроваджена до Кримінального кодексу стаття 205-1 теж не є дієвим способом протидії рейдерству, оскільки кримінальна відповідальність за підробку документів і раніше була передбачена кодексом (статті 358 та 366 КК), однак це майже ніколи не стримувало рейдерів.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що сучасний стан кримінально-правової охорони корпоративних відносин від злочинних посягань залишається далеким від досконалості. Більшість змін до КК, які вносилися в останній період, на наше глибоке переконання, або позбавлені достатнього обґрунтування, або прийняті поспішно, з порушенням законотворчої техніки. Зокрема нові норми КК, які спрямовані на охорону корпоративних відносин, або мають декларативний характер (не застосовуються на практиці), або створюють зайву конкуренцію з іншими нормами КК. Якщо ж із запровадженням кримінальної відповідальності за окремі суспільно небезпечні діяння (ст. 222-1, 232-1, 232-2 КК) в цілому можна погодитися, то підхід законодавця до вирішення цих питань є занадто поверховим та свідчить про імплементацію норм міжнародного права шляхом їх механічного відтворення у національному законодавстві, що, на превеликий жаль, стало негативною тенденцією останнього періоду законотворення.